

УДК 378.147:802.0

О.І. ОНИПКО,
аспірант

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

МЕТА І ЗМІСТ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПОЛІГРАФІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ

Статтю присвячено аналізу особливостей добору змісту навчання іноземної мови професійного спрямування студентів поліграфічних спеціальностей. Крім того, у статті розглянуто проблему добору змісту навчання для студентів немовних спеціальностей та визначено критерії добору навчальних матеріалів для навчання студентів поліграфічних спеціальностей англійського професійно орієнтованого усного мовлення.

Ключові слова: добір змісту навчання, критерії добору навчальних матеріалів, навчання професійного усного мовлення.

Постановка проблеми. Стрімкі соціально-економічні, політичні та інноваційно-освітні зміни в житті України, орієнтація на інтеграцію зі світовою спільнотою, посилили тенденцію високої конкуренції на ринку праці серед випускників ВНЗ. Це, у свою чергу, спонукає до реформаційних змін в освітньому процесі, модернізації професійної освіти у ВНЗ з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців. Модернізація у навчанні студентів іноземних мов є необхідною складовою, адже сьогодні одним з основних критеріїв конкурентоспроможності випускника ВНЗ на ринку праці, крім знань зі спеціальності, є знання іноземних мов.

Згідно з положеннями, сформульованими у Програмі з англійської мови для професійного спілкування (2005) та Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, передбачається набуття майбутнім фахівцем навичок та умінь практичного володіння іноземною мовою у різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами; а також використання усного монологічного та діалогічного мовлення в межах побутової, суспільно-політичної, загальноекономічної та фахової тематики [5].

Мета цієї статті – розглянути проблему добору змісту навчання для студентів немовних спеціальностей та особливості добору змісту навчання іноземної мови професійного спрямування студентів поліграфічних спеціальностей, а також визначити критерії добору навчальних матеріалів для навчання студентів поліграфічних спеціальностей англійського професійно орієнтованого усного мовлення.

Підготовка фахівців на немовних факультетах ВНЗ полягає у формуванні комунікативних умінь, які дозволяти б їм у майбутньому здійснювати професійні контакти іноземною мовою в різних сферах і ситуаціях.

Ми вважаємо, що **мета навчання іноземної мови професійного спрямування студентів поліграфічних спеціальностей** полягає, в першу чергу, у формуванні в них іншомовної міжкультурної професійно орієнтованої усної комунікативної компетентності. Це означає формування умінь і навичок англійського професійно орієнтованого усного мовлення для того, щоб студенти були підготовлені до майбутнього професійного спілкування

іноземною мовою для вирішення усіх питань, завдань та проблем, з якими їм доведеться зіткнутися в ході подальшої професійної діяльності.

Слід також зазначити, що при формуванні професійно орієнтованого усного мовлення у студентів поліграфічних спеціальностей невід'ємним є формування лінгвістичної, соціолінгвістичної, прагматичної, формально-логічної, психологічної та предметної компетентностей.

Безперечним є той факт, що від правильності добору змісту навчання залежить, чи буде досягнуто мету навчання [11].

Аналіз останніх досліджень. Проблеми визначення змісту навчання іноземної мови та його добору присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Проблему добору навчального матеріалу відображено у працях Г.В. Барабанової, О.П. Биконі, І.Л. Бім, Н.Ф. Бориско, Т.О. Вдовіної, Н.І. Гез, Г.А. Гринюк, Н.В. Єлухіної, Н.С. Жданової, К.Я. Кусько, Л.Я. Личко, Є.В. Мусницької, Р.П. Мильруда, О.В. Носонович, В.Л. Скалкіна, О.Б. Тарнопольського, Д. Брінтона, М. Шоу.

Однак і досі в методиці навчання іноземної мови не існує єдиної точки зору щодо її вирішення. Традиційно під **змістом навчання** розуміється все те, «чого треба навчати». Призначення змісту навчання полягає у забезпеченні досягнення основної мети, а саме – навчання студентів спілкуватися іноземною мовою в типових ситуаціях у межах засвоєного програмного матеріалу [9].

Виклад основного матеріалу. Вирішення питання змісту полягає в тому, що необхідно виокремити певний склад його компонентів. Але саме в цьому і полягає проблема. Деякі вчені вважають, що складовими змісту навчання є навички та уміння читання, усного мовлення та письма (Б.А. Ляпидус, 1986), у той час як інші науковці розширюють перелік складових змісту навчання і включають у нього тексти як зразки мовлення (мовленнєвий матеріал), тематику усного мовлення та читання, мовленнєві ситуації та різну лінгвістичну інформацію [9]. На думку І.Л. Бім, до змісту навчання, окрім суто лінгвістичних компонентів, слід віднести екстралінгвістичний, а саме «екстралінгвістичну інформацію». І.Л. Бім вважає, що до її складу входять думки, духовні цінності, культура, невербальні засоби спілкування [1, с. 41–80].

Н.Д. Гальскова вважає, що зміст навчання співвідноситься з такими категоріями, як взаємопов'язана діяльність викладача та учня, спрямована на зміст навчального предмета, орієнтованого на кінцевий результат і емоційно-оцінювальний досвід учасників, набутий під час навчального процесу з іноземної мови. Дослідниця додає такі основні складові змісту навчання, як:

- сфера комунікативної діяльності;
- система знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається;
- уміння, що забезпечують культуру спілкування носіями мови [3, с. 82].

Однак більшість методистів зазначають, що зміст навчання – це категорія, що постійно змінюється і розвивається, в якій відображається як предметний, так і процесуальний аспекти навчання [2, с. 123].

Р.Ю. Мартинова (2007) у своїй докторській дисертації зазначає, що зміст навчання іноземної мови має забезпечити досягнення основної мети навчання – навчити спілкуватися мовою, що вивчається, в межах засвоєного програмного матеріалу. Крім того, він спрямований на формування здатності самостійно здобувати знання, аналізувати, порівнювати, класифікувати та систематизувати отриману інформацію [8].

Дослідниця А.С. Гембарук (2005) вважає, що основними компонентами змісту навчання іноземної мови виступають:

- комунікативний компонент, який включає в себе мовний, мовленнєвий та соціокультурний навчальний матеріал (зміст навчального матеріалу);
- позамовний компонент, елементами якого є сфери спілкування, а також теми та ситуації, що визначаються цими сферами;
- процесуальний компонент, тобто процес навчання, у якому і реалізується його зміст [4].

Однак слід зазначити, що всі ці погляди на склад змісту мають суттєвий недолік, адже зміст навчання розглядається як простий перелік компонентів. Із цього переліку незрозуміло, з чого саме і в якій послідовності необхідно починати добір змісту [11, с. 41].

У цьому питанні надзвичайно важливу роль відіграє концепція В.Л. Скалкіна, який стверджував, що зміст – це не просто перелік компонентів, а багаторівнева категорія. Вчений визначав зміст як саме формування іншомовної мовленнєвої компетентності та поділив його на декілька рівнів. Верхній рівень займає процес оволодіння системою знань, навичок та умінь (процесуальний і психофізіологічний аспекти). Другий рівень – це мовний матеріал і тексти (лінгвістичний аспект). Третій рівень містить у собі значення, зміст мовних знаків, зміст текстів (комунікативний аспект).

У своїх дослідженнях Л.О. Максименко (2012) та Н.П. Жовтюк (2011) також спираються на концепцію В.Л. Скалкіна.

Проблема **добору навчального матеріалу** завжди привертала увагу дослідників. С.Є. Зонтова стверджує, що, починаючи добір, навчальний матеріал слід ділити на мовленнєвий і мовний; здійснювати його добір, відповідно, на екстралінгвістичному та лінгвістичному рівнях, застосовуючи ситуативно-функціональний підхід.

При процедурі добору мовленнєвого матеріалу, на думку дослідниці, слід виділяти адекватні сфери і ситуації спілкування, визначати типові соціально-комунікативні ролі, виділяти «особистісну лексику», організувати атлас ситуацій професійно-педагогічного спілкування [6].

О.Б. Тарнопольський у докторській дисертації, спираючись на концепцію В.Л. Скалкіна, розробив альтернативну процедуру добору змісту навчання. Цей підхід передбачає особливу увагу до черговості добору компонентів і побудову процедури, яка вимагає добору письмово-мовленнєвих та усно-мовленнєвих текстів тільки після того, як дібрано їхній зміст. Добір же змісту вимагає попереднього добору тематики і ситуацій спілкування, у рамках яких буде здійснюватися навчання навичок та умінь мовленнєвої комунікації. Якщо тематика і ситуації дібрані першими, то це визначає як зміст текстів, так і значення та зміст мовних знаків, які функціонують при здійсненні мовленнєвих актів у цих ситуаціях, де спілкування здійснюється у зв'язку з певною тематикою. На цій основі виникає можливість обґрунтовано дібрати і самі тексти, і той мовний інвентар, на якому їх побудовано. Нарешті, з дібраних текстів і мовного інвентарю виводяться ті знання, навички і вміння, якими студентам необхідно оволодіти у процесі формування іншомовномовленнєвої комунікативної компетентності [11].

Особливості професійного спілкування дають підставу таким науковцям, як Е.І. Мотіна (1983), D.M. Briton, M.A. Snow та M.B. Weshe (1989), M. Legutke, H. Thomas (1991) стверджувати, що в змістовому плані матеріал навчання іноземної мови професійного спрямування необхідно організувати тематично, а теми мають бути найбільшими одиницями плану змісту в цьому матеріалі. Західні методисти називають цей підхід тематичним (*theme-based approach*). Українські вчені О.Б. Тарнопольський і С.П. Кожушко також стверджують, що у професійному спілкуванні тема панує над ситуацією.

Для процедури добору змісту професійно спрямованого навчання усного мовлення важливим питанням є співвідношення тем і ситуацій. Будь-яке спілкування відбувається в мовленнєвій ситуації, але в ньому завжди наявна тема [7]. Тому, мабуть, неправомірним є твердження Ю.І. Пассова, що від тематичної організації матеріалу слід взагалі відмовитись, оскільки тема не адекватна реальному процесу спілкування [10, с. 106–107]. Така неправомірність особливо наочно виявляється у професійному спілкуванні.

Отже, врахувавши наведені вище аргументи, при доборі змісту навчання англійського професійно орієнтованого усного мовлення для студентів поліграфічних спеціальностей добір тематики спілкування є пріоритетним і має передувати добору ситуацій спілкування. При цьому, вирішуючи питання добору змісту, ми взяли за основу підхід, запропонований О.Б. Тарнопольським. Розроблена ним процедура добору змісту навчання у нашому дослідженні трансформується у такі стадії:

- на основі аналізу дисциплін, що входять до навчальних планів підготовки бакалаврів спеціальностей «Видавничо-поліграфічна справа», «Видавнича справа та редагування», «Менеджмент», «Образотворче мистецтво», «Реклама і зв'язки з громадськістю (у поліграфії, видавництві, та книгорозповсюдженні)», «Машинобудування», добирається тематика, а в її межах – ситуації спілкування;

- добираються автентичні письмові та усні джерела;

– укладається перелік усномовленневих навичок, вмінь та знань, якими мають оволодіти студенти;

– укладаються та розробляються необхідні навчальні матеріали на основі дібраного змісту навчання.

Не менш важливим питанням є визначення критеріїв добору навчальних матеріалів. Проаналізувавши різні підходи та думки щодо добору навчального матеріалу для навчання іноземної мови, ми вважаємо за доцільне виділити такі **критерії добору навчальних матеріалів** для навчання студентів поліграфічних спеціальностей англійського професійно орієнтованого усного мовлення:

– відповідність меті, цілям навчання та потребам студентів;

– адекватність (доцільність) того чи іншого матеріалу для цільової групи (з урахуванням терміносистеми галузі студентів);

– професійна та інформативна значущість;

– новизна інформації у навчальних матеріалах та їх актуальність змісту;

– відповідність мовних труднощів у дібраних матеріалах рівню підготовки студентів;

– наявність нелінгвістичних аспектів для розвитку соціокультурної компетентності;

– наявність відображення справжньої соціальної поведінки;

– наявність у дібраних текстах знайомої для студентів (фонові) інформації;

– надійність джерел та обов'язкове включення головної (ключової) інформації з тієї чи іншої теми;

– наявність інформації, що спонукає студентів до подальшого пошуку інформації з тієї чи іншої теми;

– наявність візуальних опор;

– забезпечення навчальним матеріалом зворотного зв'язку, спонукання ним студентів до запитань, обмірковування, реагування, висловлювання власних думок, що, у свою чергу, розвиває критичне мислення, мотивацію;

– інтерактивність, різноманітність;

– наявність опор (прикладів) для наслідування.

Висновки. Отже, добір змісту навчання студентів поліграфічних спеціальностей англійського професійно орієнтованого усного мовлення має здійснюватися згідно із загальними вимогами, що висуваються до добору навчального матеріалу з урахуванням специфіки навчання іноземної мови для спеціальних цілей. При цьому при доборі змісту слід враховувати перш за все відповідність меті, цілям і завданням курсу фахової англійської мови та навчання англійського професійно орієнтованого усного мовлення, а також відповідність комунікативним потребам, інтелектуальному рівню та інтересам майбутнього фахівця в іншомовному спілкуванні.

Перспективою подальших досліджень є добір матеріалів для навчання студентів поліграфічних спеціальностей англійського професійно орієнтованого усного мовлення відповідно до висунутих критеріїв добору.

Список використаної літератури

1. Бим И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе. Проблемы и перспективы: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по специальности 2103 «Иностранный язык» / И.Л. Бим. – М.: Просвещение, 1988. – 253 с.

2. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. и филол. фак. высш. учеб. заведений / Н.Д. Гальскова. – М.: Академия, 2004. – 336 с.

3. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н.Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.

4. Гембарук А.С. Дидактичне моделювання змісту навчання іноземної мови як загальноосвітнього предмета для педагогічних навчальних закладів I–II рівнів акредитації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / А.С. Гембарук; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005. – 178 с.

5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

6. Зонтова С.Є. Формування професійно-зорієнтованого спілкування майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (на матеріалі іноземних мов): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / С.Є. Зонтова. – Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2008. – 23 с.

7. Максименко Л.О. Зміст навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення майбутніх менеджерів невиробничої сфери / Л.О. Максименко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – 2010. – № 17. – С. 32–40.

8. Мартинова Р.Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09 / Р.Ю. Мартинова; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2007. – 44 с.

9. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. для студентів вищих навч. закл. / О.Б. Бігич, С.В. Гапонова, Г.А. Гринюк та ін.; автор. кол. С.Ю. Ніколаєва. – 2-е вид. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

10. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособие для учителей иностранных языков / Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.

11. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учеб. пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К.: Ленвіт, 2004. – 192 с.

12. Hutchinson T. English for specific purposes: A learner-centred approach / T. Hutchinson, A. Waters – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 183 p.

Статья посвящена анализу особенностей отбора содержания обучения иностранному языку профессиональной направленности студентов полиграфических специальностей. Кроме того, в статье рассматривается проблема отбора содержания обучения для студентов неязыковых специальностей и определены критерии отбора учебных материалов для обучения студентов полиграфических специальностей английской профессионально ориентированной устной речи.

Ключевые слова: отбор содержания обучения, критерии отбора учебных материалов, обучение профессиональной устной речи.

The content selection procedure for English for Specific Purposes teaching to students majoring in printing is analysed in the given article. The criteria for teaching material selection for using those materials in teaching professionally oriented oral communication to students majoring in printing are defined.

Key words: content selection, criteria of teaching material selection, English for Specific Purposes teaching.

Одержано 21.01.2013.